

MILITARY INSTITUTION TRANSFORMATION IN THE "POST-COLD WAR" ERA

Colonel prof.univ.dr.ing Vasile N. POPA

Şef Catedră Managementul Resurselor de Apărare
Departamentul Regional de Studii pentru
Managementul Resurselor de Apărare Braşov

Abstract

The process of transforming the military establishment during the "post Cold War" is one of the most spectacular and profound. Developments in this field has required an intense effort, not just financial-economic, but also the theoretical analysis, making correct decisions in alternation with controversial decisions, a robust dynamic change, but also countered hard inertial attitude.

Therefore, when we speak about the reform of military institutions references are made in very concrete terms: budgets, structures, operations, interoperability, modernization.

Transformation is a reality that raises many issues not only in Romania but also in other modern armed forced. Political and military leaders who had learned the lessons of history, had understood that many armed forced have managed to adapt properly to changes in social environment in peacetime and in war times.

1. Transformarea instituţiei militare în perioada „post Război Rece“

Procesul de transformare a instituţiei militare în perioada „post Război Rece“ este unul din cele mai spectaculoase şi profunde.

Evoluţiile în acest domeniu au necesitat un efort intens, nu numai financiar-economic, ci şi de analiză teoretică, luarea unor decizii corecte în alternanţă cu hotărâri controversate, o dinamică robustă a schimbărilor, dar şi atitudini inerţiale greu de contracarat. De aceea, atunci când vorbim de reforma instituţiei militare referirile sunt făcute în termeni foarte concreţi: **bugete, structuri, operaţionalizare, interoperabilitate, modernizare etc.**

Transformarea este o realitate care ridică multiple probleme nu numai în România, ci și în alte armate moderne. Liderii politici și militari care au parcurs cu înțelepciune lecțiile istoriei au învățat că multe armate nu au știut să se adapteze în mod corespunzător la schimbările din mediul social în timp de pace, iar în război au suferit eșecuri usturătoare. Trebuie înțeles că și în cazul celor care sunt capabile să inoveze și să se adapteze pentru a rămâne eficiente din punct de vedere militar și, implicit, relevante pentru societățile pe care le apără, procesul este lung și dificil. El necesită lungi perioade de timp, iar problemele aflate în centrul atenției sunt adesea nerezolvate în momentul în care începe un nou conflict militar. Astfel, inovațiile și adaptările în timp de război, sub presiunea evitării înfrângerii și obținerii victoriei, sunt mult mai greu de realizat, cu sacrificii care ar fi putut fi evitate. În general, reformele pe care le parcurg armatele moderne prezintă multe caracteristici comune, dar și aspecte de incontestabilă specificitate. În mod logic, armatele moderne reflectă cultura națională a poporului din care se trag și nivelul tehnologic al societății de care aparțin.

Totodată, fiecare armată are o relație unică, inconfundabilă cu societatea civilă și națiunea pe care o apără. Această situație explică diferențele, inclusiv în maniera în care se produc transformările în timp de pace. Când vorbim de Armata României, nu putem omite impactul pe care l-a avut transformarea sa dintr-o armată construită pe temelii ideologice socialiste, direcționată de principiile doctrinei unui război de masă, generalizat și aflată sub un control dur și total al statului comunist, într-o armată **remodelată** supusă unui proces de reinginerie²³³ după principiile democrațiilor consacrate.

Mai mult, eliberarea de tarele trecutului s-a făcut în condițiile unei tranziții dureroase și zbuciumate care, inevitabil, și-a pus amprenta asupra proceselor de schimbare, în special în ceea ce privește ritmul și profunzimea transformărilor.

2. Curentele de opinii privind problematica transformării armatei SUA

Problematica reformei frământă mințile lucide din toate armatele. Ar fi imposibil să fac o trecere în revistă a tuturor preocupărilor de acest gen. De aceea, mă voi rezuma la o succintă examinare a curentelor de opinii din SUA, adevărate centre de expertiză a fenomenelor specifice transformării instituției militare, reînnoite și revigorate după încheierea Războiului Rece.

În literatura americană de specialitate se apreciază că, în prezent, s-au configurat și individualizat prin consistența abordărilor teoretice trei curente de gândire importante.

2.1. Capacitatea statului de a controla o instituție militară suficient de puternică pentru a-și apăra țara.

Cel de-al treilea curent de gândire s-a concentrat pe relațiile civil militar, în mod deosebit pe acelea care au definit caracteristicile lumii occidentale post-westfalice din perspectiva raporturilor dintre instituțiile militare și statele pe care le

²³³ Conform concepției autorului

serve. Reprezentanții acestui curent – istorici, sociologi, analiști politici ș.a. – au avut în centrul atenției *problema esențială a capacității statului de a controla o instituție militară suficient de puternică pentru a-și apăra țara*. Marea provocare constă în abilitatea de a menține un echilibru între cele două imperative evidențiate de Samuel Huntington cu peste 50 de ani în urmă, respectiv între **imperativul militar** al unei instituții militare eficiente și posesoare a unei puteri imense și **imperativul social** care cere aceleași instituții să-și păstreze legitimitatea în fața societății pe care o servește și să se subordoneze autorităților civile alese și numite. Cât de diferiți și cât de separați ar trebui să fie militarii de societatea civilă, în ce măsură au ei nevoie de un ethos și o cultură proprie, sunt tot atâtea probleme care frământă pe exponenții acestui curent de gândire. Mai recent, într-o epocă în care societățile occidentale au intrat în faza de dezvoltare post-industrială și statele au renunțat la armatele de masă bazate pe serviciul militar obligatoriu în speranța că un război major nu mai poate avea loc, acest curent de opinie și-a extins aria de interes.

Acum temele principale de analiză și dezbateri privesc instituțiile militare „postmoderne”, influența asupra acestora a misiunilor de stabilitate și de pace și potențiala apariție a unor noi falii culturale între organizațiile militare și societățile pe care le servesc. Ca element caracteristic al acestui curent de gândire este *accentul deosebit pus pe resursele umane, atât în privința soldaților și liderilor, cât și asupra colectivelor ca organizații sociale*.

2.2. Importanța liderilor strategici ai organizației militare

Cel de-al doilea curent de gândire, reprezentat cu precădere de analiști politici și teoreticieni din sfera managementului organizației, promovează o viziune asupra armatei ca o instituție solidă, riguros ierarhizată al cărei comportament în timp de pace poate fi înțeles cel mai bine în context strategic prin aplicarea teoriilor organizaționale consacrate recent în literatura de specialitate din sfera economiei, administrației publice și business-ului. Conform acestui curent de gândire influențele majore asupra deciziilor din organismul militar au ca sursă însăși caracteristicile proprii acestuia precum și relațiile sale cu mediul extern, în mod deosebit relația sa structurală cu alte instituții guvernamentale care au autoritate asupra sa. Promotorii acestei teorii privesc cu un interes special rolul pe care-l joacă cultura specifică instituției militare, relațiile dintre această cultură și doctrinele strategice, precum și influența pe care o asemenea cultură organizațională o exercită asupra modului de interpretare a mediului extern în care armata operează, atât în plan intern, cât și internațional. *Ei pun în evidență importanța liderilor strategici al căror rol constă tocmai în a influența culturile organizaționale în așa fel încât să determine ca schimbările profunde să devină mai acceptabile și mai adecvate specificului organizației*. În esență, acest curent de gândire pune un accent mai mare pe **resursele umane** ale armatei spre deosebire de susținătorii RMA²³⁴-ului, orientați către dezvoltarea tehnologică.

²³⁴ *Revolution in Military Affairs*

2.3. Supremația factorului tehnologic

Cel mai recent și mai popular curent de gândire privitor la transformările din domeniul militar pune în evidență supremația **factorului tehnologic** care influențează în mod decisiv schimbările în modul de ducere a războiului și, pe cale de consecință, transformarea instituției militare. Cuprinzând un număr semnificativ de analiști militari, istorici, analiști politici, experți în domeniul tehnologiei ș.a., acest curent de gândire subliniază că toate categoriile de forțe ale armatei americane se află într-o continuă schimbare și evoluție progresivă sub umbrela a ceea ce a fost denumită „*Revolution in Military Affairs* (RMA) “. Aceste idei au fost lansate în ultima decadă a Războiului Rece, când cursa armelor convenționale dintre sovietici și americani era în plină desfășurare, iar succesul remarcabil din primul război din Golf, câștigat de americani în urma superiorității tehnologice covârșitoare, le-a dat un nou impuls și o nouă dimensiune.

În 1996 toate cele trei categorii de forțe americane au adoptat o nouă viziune asupra războiului viitorului – *Joint Vision 2010* – care evidențiază necesitatea unei transformări din timp de pace a tuturor capacităților convenționale. Atât viziunea întrunită, cât și viziunile subsecvente ale tuturor categoriilor de forțe au pus accentul pe necesitatea obținerii unei eficiențe militare mult sporite pentru forțele lor, creștere care să fie realizată prin crearea unui „sistem al sistemelor“, prin integrarea unor senzori omniprezenți și a unor mijloace de lovire în cicluri decizionale în timp real, mai compacte și coerente decât orice alt sistem similar al inamicului.

Conștiința situațională în cadrul spațiului bătăliei, uneori descrisă drept „cunoașterea dominantă a câmpului de luptă“, a devenit termenul potrivit pentru a ilustra unicitatea avantajului dat de tehnologia de vârf americană într-un viitor război convențional. În prezent, această transformare este în curs de desfășurare, nu însă fără convulsii. Ea are contestatari atât în cadrul celor trei categorii de forțe și în rândul decidenților politici din administrație, cât și în cercurile legate de puternica industrie de apărare. Astfel, perspectivele categoriilor de forțe asupra transformării au fost adesea mai apropiate de jocul politic interminabil al alocațiilor de resurse cu sumă zero din cadrul Departamentului Apărării decât de realitățile viitorului război.

De fapt, în cadrul acestui curent de gândire nu există un consens real asupra RMA decât în ideea că, în măsura în care această revoluție poate fi înlăptuită, este de dorit ca ea să aibă loc.

Totuși, se menține o marjă considerabilă de indecizie asupra rolului pe care vor urma să-l joace structurile de forțe convenționale (așa-zisa „moștenire“ a Războiului Rece) și cu ce costuri se va înlăptui transformarea lor. Fără îndoială, în cadrul acestui curent va spori considerabil importanța care se va acorda răspunsurilor asimetrice în contextul transformării capacităților americane de apărare în baza RMA. Aceasta nu înseamnă, în opinia criticilor, că transformarea viitoare a armatei nu este marcată de incertitudini.

3. Tehnologia războiului și organizația militară.

Organizarea militară este o reflectare a tehnologiei războiului și, de aceea, istoria organizării de tip militar și a profesiei militare este, la modul general, scrisă din punctul de vedere al schimbărilor produse în sistemele de armament. Însă, din punctul de vedere al unui specialist în științe sociale, spre exemplu, un sociolog, organizația militară este abordată în termeni diferiți și la un nivel de teoretizare diferit.

Specialiștii în management, deși pleacă de la premise similare referitoare la rolul și semnificația deosebită a tehnologiei și a schimbării tehnologice, definesc organizația militară drept un sistem social unitar și o analizează prin prisma categoriilor instituționale și psihosociale. Această "polemică cordială" adresată ca o provocare intelectuală deopotrivă tehnicienilor cât și sociologilor, poate genera o mai profundă meditație asupra rostului sistemului militar național pe acel palier de eficacitate pro-activă pe care merită să fie plasat, în raport cu sistemele militare ale statelor dezvoltate. În cadrul acestei provocări intelectuale, atât tehnicianul cât și sociologul sunt chemați să mediteze, să reflecteze, nu atât la ceea ce-i diferențiază cât, mai ales, la ceea ce îi apropie, dând sens demersului lor comun.

Multe dintre caracteristicile organizației militare, precum autoritarismul în structura ierarhică stratificată, sunt de fapt, în diferite proporții întâlnite în cadrul organizațiilor civile. Totodată, transformările în tehnologie și în operațiunile militare au produs importante schimbări în chiar interiorul instituției civile. Unii autori arată că "specialiștii civili în științe sociale tind să distorsioneze diferențele dintre organizațiile civile și cele militare și să scape din vedere acele caracteristici comune tuturor organizațiilor foarte mari .

"Istoria consemnează că pe treptele de început ale organizării societății omenești conducătorul politic și strategul militar se identifică în una și aceeași persoană pentru ca, o dată cu evoluția și complicarea proceselor sociale, să se producă o treptată diviziune și o diferențiere între cele două statusuri ".

" Deși încă o lungă perioadă de timp, destinul popoarelor a fost hotărât de personalități care stăpâneau, deopotrivă abilitatea intrigilor politice și arta războiului, pe măsura apropierei de vremurile moderne, diferențierea și apoi opoziția dintre politician și militar au devenit tot mai nete. Problema asemănării puterii i-a adus, de multe ori, pe cei doi față în față, fie într-o competiție tacită, fie într-o confruntare deschisă pentru ,supremație.

Până la urmă, paradoxal, în secolul trecut, tocmai un general, germanul Karl von Clausewitz, avea să aducă un nesperat serviciu politicianilor, în aspirația lor de a-i subordona și controla pe militari prin a sa celebră formulare "Politica ordonă, strategia execută". Stimulați, politicienii au apelat și la juriști cerându-le să elaboreze norme și legi pentru a-i îngrădi și a-i ține sub control și ascultare pe militari. Potrivit devizei lui Clemenceau "războiul este o treabă mult prea serioasă pentru a fi lăsat pe mâna militarilor" se dorea o implicare aproape totală a politicianilor inclusiv în arta militară. Și totuși, viața socială s-a dovedit mult mai complexă, în ciuda principiilor teoretice și a corsetelor juridice, militarii continuând să-și manifeste în mai multe situații, în mod practic libertatea de a decide și de a acționa prin preluarea puterii politice și asumarea de prerogative guvernamentale.

Pentru a analiza instituția militară modernă din perspectiva unui sistem social, este totuși necesar să plecăm de la premisa că aceasta tinde să semene din ce în ce mai mult din punctul de vedere al caracteristicilor cu orice altă mare organizație birocratică nemilitară. Transformarea profesiei militare între cele două războaie mondiale a avut la origine tendințele deja manifestate la nivelul schimbării tehnologice, al organizării și al sistemelor de armament.

Rezultatul a fost o convergență a organizației civile și militare. Interpretarea civil-militară este solicitată cu atât mai mult cu cât resursele statului-națiune sunt utilizate în pregătirea și ducerea războiului. A devenit oportun să vorbim despre "civilirea" profesiei militare, concomitent cu penetrarea paralelă a formelor militare în cadrul structurilor sociale civile. Îngustarea acestei diferențe este rezultatul unei continue schimbări tehnologice, care a condus la vasta extindere a instituției militare, a crescut interdependența sa cu societatea civilă și a generat o alterare a structurii sale sociale interne.

Janowitz crede că "transferul" managementului militar în sectorul civil este urmarea unei continue schimbări tehnologice. Alți cercetători, specialiști în relații internaționale, ca de exemplu Paul Kennedy, consideră că este urmarea mondializării "con competiției economice pe plan internațional, în sensul că această competiție a devenit atât de dură" încât „numai cei care își orientează afacerile după reguli militare, se pot bucura de succes.

Aceste dezvoltări tehnologice solicită din ce în ce mai mult profesionalizarea crescândă a personalului militar. În același timp, impactul tehnologiei militare în ultima jumătate de secol poate fi exprimată printr-o serie de propoziții referitoare la schimbarea socială. Fiecare dintre condițiile descrise de aceste propoziții a avut ca efect principal "civilirea".

În "The Professional Soldier" arată că, odată cu trecerea la un nou model organizațional și la profesionalizare, aproximativ 25 % din totalul personalului permanent, în special cu vechime mai mare, nu mai era compatibil cu noile cerințe ale comenzii militare. Este momentul în care se trece la redefinirea comenzii militare: armata se modernizase enorm, însă comanda se păstra, în continuare, în limite arhaice, chiar în comparație cu alte armate, care nu aveau tradiție militară îndelungată.

Societatea japoneză este numai la prima vedere o societate demilitarizată sau chiar antimilitară. Modelul militar a fost transferat după dezastrul din 1945, la nivelul societății civile.

Managementul firmei japoneze²³⁵ se face după reguli militare.

Fiecare angajat este ghidat în activitatea sa de mentalitățile luptătorului japonez, a samuraiului. Pe scena internațională coloanele de Toyota au înlocuit coloanele de mecanizate. Întregul comerț japonez se conduce după reguli militare: "capete de pod", pentru infiltrarea pe o piață, "ocuparea" unei piețe, "retragerea strategică", "ofensiva de produs", "rezerva strategică", "asediul" industriilor competitori pe alte piețe. Ca ideal-tip, aceasta infirmă, într-o măsură

²³⁵ Metode și tehnici japoneze: *diagrama Ishikawa, Kaizen, Poka-Yoke, Taguchi*

considerabilă, dispariția militarismului japonez și continuă expresia "civilă" a acestuia.

Fiecare dintre aceste tendințe are, bineînțeles, propriile sale limite inerente:

- un procent semnificativ al venitului național al unei națiuni moderne este consumat pentru pregătirea, educarea și reducerea consecințelor războiului, astfel se observă o tendință istorică către implicarea întregii populații în politica de război, în timp ce instituția militară devine responsabilă de utilizarea unei părți din ce în ce mai însemnate din resursele economice disponibile;

- tehnologia militară a condus în egală măsură la creșterea puterii de distrugere a mijloacelor militare și la creșterea automatizării la noile tipuri de armamente; a devenit evident că ambele tendințe au dus la micșorarea distincției dintre funcțiile militare și cele civile, pe măsură ce puterea de distrugere în masă au socializat pericolul până într-acolo, încât au egalizat riscul morții unui militar cu al unui civil;

- revoluția în tehnologia militară înseamnă că misiunea militară de a descuraja violența tinde să devină preponderentă în comparație cu aceea de a declanșa și a folosi violența; această schimbare de misiune tinde să "civilizeze" gândirea și organizația militară, pe măsură ce liderii militari încep a fi ei înșiși preocupați de aspectele mai largi ale societății (economie, societate, politică);

- complexitatea mașinăriei de război, precum și necesitățile de cercetare, dezvoltare și întreținere tehnică pe care aceasta le presupune, tind să micșoreze diferența dintre militar și nemilitar, de vreme ce întreținerea și mărirea noilor arme presupun o mai mare utilizare a tehnicilor cu orientare civilă ; tendința instituției militare este de a forma și antrena militari cu pregătire științifică și inginerască; dată fiind "permanetizarea pericolului de război, a devenit deja evident că misiunea pe care liderii militari o au de îndeplinit tinde să se diversifice; cunoștințele lor tehnologice, influența lor directă și indirectă precum și prestigiul lor foarte înalt presupun, cu necesitate, intrarea în arena rezervată până acum civililor și politicienilor de profesie; nevoia pe care o resimt liderii politici civili de a fi consiliați de militari profesioniști în problemele legate de implicațiile strategice ale schimbărilor tehnologice, conduce către împletirea rolurilor între civili și militari.

Aceste "propoziții" nu neagă diferența importantă care persistă între birocrațiile militare și cele nemilitare. Tocmai scopurile unei organizații sunt cele care oferă baza pentru a se face distincția și , mai apoi" pentru a se înțelege diferențele de rigoare în comportamentul organizațional. Instituția militară ca sistem social, are un specific aparte, anume faptul că posibilitatea conflictului este o permanentă provocare pentru conducerea militară.

Faptul că armele nucleare au schimbat rolul forței în relațiile internaționale nu infirmă propoziția de mai sus. Consecințele pregătirii pentru războiul următor, precum și concluziile rezultate din ultimele războaie preocupă organizația. Caracterul unic al instituției militare derivă din necesitatea ca membrii săi să fie specialiști în folosirea violenței și distrugerii în masă.

Totuși îngustarea distincției dintre birocrațiile militare și cele nemilitare nu poate să meargă până într-acolo, încât să elimine acele diferențe organizaționale

specifice. Două misiuni de război, cu caracter obligatoriu, limitează serios aceste tendințe spre "civilirea" organizației militare.

În primul rând, chiar dacă este adevărat că starea de război expune civilul și militarul unor riscuri egale, totuși distincția dintre funcțiile militare și cele civile nu a fost complet eliminată. Unități militare pentru intervenție rapidă sunt menținute pentru a fi gata de luptă în cadrul declanșării unor conflicte limitate.

Necesitatea ca unități de aviație să fie apte să desfășoare acțiuni de recunoaștere și detectare presupune forme organizaționale care vor păstra marca unei organizări clasice. Chiar și în urma dotării cu rachete automatizate total, unități convenționale trebuie menținute ca forțe auxiliare la folosirea acestor noi tipuri de arme. Mult mai important, este faptul că nici un sistem militar nu se poate baza pe ideea că victoria vine imediat, după primul schimb de focuri, oricare ar fi tipul acestui schimb de focuri. Următorul pas va implica cu necesitate personalul militar care este pregătit să lupte ca soldați, adică să fie, în continuare, subiect de exercitare a unei autorități militare, pentru a continua să lupte.

Automatizarea războiului a "civilit" largi sectoare ale instituției militare, totuși, necesitatea de a menține pregătirea de luptă și de a dezvolta centre de rezistență după începerea ostilităților asigură perpetuarea importanței organizării și autorității militare de tip clasic.

În al doilea rând, putem spune că există o contradicție între creșterea continuă a importanței descurajării ca tip de misiune militară și tendința de "civilire" a instituției militare. Dacă militarii sunt forțați să se gândească cum să descurajeze războaiele și nu cum să le poarte, atunci tradițiile gândirii militare, conform căreia războaiele sunt inevitabile, trebuie să se schimbe, după cum și autoritatea de tip militar trebuie să se schimbe. Nu ne putem îndoii că această schimbare de misiune nu va avea efecte importante asupra gândirii militare. "În fapt pragmatismul militar, care pune sub semnul îndoielii inevitabilitatea războiului, este de extremă importanță în societatea modernă și, în același timp, puterea de distrugere a războiului forțează liderii militari să fie înșiși îngrijorați de consecințele politice ale violenței".

Din punct de vedere istoric contribuția militară la realizarea echilibrului de putere în plan internațional nu s-a realizat din pricina caracterului civil al instituției militare. Dimpotrivă echilibrul de putere a devenit o formă efectivă, deoarece instituția militară este pregătită oricând să deschidă ostilitățile.

Odată cu creșterea importanței descurajării, elitele militare devin din ce în ce mai mult implicate în războiul diplomatic și politic, fără a se tine seamă dacă sunt pregătite sau nu pentru astfel de sarcini. Nu există însă o contribuție mai bună a militarilor la descurajare, alta decât , amenințarea cu violența, care este foarte efectivă tocmai din cauza posibilității reale de a folosi violența. Pe scurt, descurajarea nu exclude menținerea organizației militare în poziția "gata pentru luptă". Mai mult, actualitatea și posibilitatea unui război limitat permit militarilor să mențină concepțiile clasice de luptă. Aceste concepții includ o largă varietate de funcții cu componente civile și politice, dar care sunt definite, cel puțin în ,parte, ca fiind de natură militară: războiul de gherilă și contragherilă, războiul psihologic, pregătire și asistență militară sau chiar misiuni de "construcție națională".

Profesiunea militară care s-a centrat pe modelul războiului sau al "liderului eroic" trebuie să încorporeze roluri noi, mai precis, cele ale "managerului militar" și "specialistului militar".

Aceste schimbări de bază în cadrul instituției militare de-a lungul a cincizeci de ani pot fi însumate de o serie de propoziții principale asupra transformării organizației militare, transformare care a avut loc ca răspuns atât la schimbările în tehnologia războiului cât și la transformările contextului societal în care operează forțele armate.

4. Interdependențe între modul economic de făurire a avuției și cel de ducere a războaielor în cel de-Al Treilea Val

Extraordinarele schimbări în modul de pregătire și de desfășurare a conflictelor militare beneficiază de o tratare interesantă din partea a doi dintre principalii viitorologi și gânditori sociali ai lumii: Alvin și Heidi Toffler.

Fostul Secretar General al NATO, Manfred Woerner, aprecia că lucrarea celor doi autori-Război și Anti-Război- reprezintă „o pătrundere nealterată în corelația dintre economie și război, pe de-o parte și noțiuni intangibile ca morala și cultura, pe de alta parte. Viziunea prezentată în aceasta carte este alarmantă și optimistă în același timp; descriind realitățile înfricoșătoare ale războiului viitor, autorii ne ajuta sa concepem fascinante strategii pentru pacea de mâine²³⁶.

„Conflictele violente au jucat întotdeauna un rol în evoluția Omului, remarcă soții Toffler. Din cele mai vechi timpuri disputele s-au rezolvat, dar și exacerbat, prin chemarea la arme... Spre sfârșitul anilor '70 și începutul anilor '80 ai secolului trecut, odată cu tehnologiile, ideile, formele și forțele sociale ale celui de-Al Treilea Val, războiul epocii industriale, prin războiul nuclear, ajunsese la limita sa maximă. Se impunea cu necesitate o adevărată revoluție care să reflecte noile forte economice și tehnologiile eliberate de cel de-Al Treilea Val al schimbării.”²³⁷

„In anii '50 ai secolului trecut - susține A.Toffler- puțini au bănuit măcar pe departe felul în care revoluția în sistemul de creare a avuției avea să transforme balanța militară a lumii și natura propriu-zisă a războiului.”

Pentru a înțelege extraordinarele schimbări care s-au produs de atunci (în balanța militară) și spre a anticipa schimbările și mai dramatice care ne așteaptă trebuie să privim la principalele trăsături ale noii economii tip Al Treilea Val.

Din punct de vedere metodologic, cei doi autori ai lucrării Război și Anti-Război analizează noile forme de ducere a războiului pe fundalul civilizației celui de-Al Treilea Val, îndeosebi în strânsă legătură cu noua economie specifică începutului de secol și mileniu.

Comparând cel de-Al Treilea Val cu cel de-Al Doilea Val, autorii cărții amintite pun în evidența zece trăsături ale noii economii, ale modului nou în care se făurește avuție în cel de-Al Treilea Val. Aceste trăsături sunt tratate sub următoarele subtitluri: Factorii de producție (1); Valorile intangibile (2); De-

²³⁶ Manfred Woerner, în Alvin și Heidi Toffler: Război și antirăzboi

²³⁷ Alvin și Heidi Toffler: Modul în care se creează avuție în Al Treilea Val, în Război și Antirăzboi

masificarea (3); Munca (4); Inovația (5); Scara (6); Organizarea (7); Integrarea sistemelor (8); Infrastructura (9); Accelerarea (10).

Pornind de la interdependențele generale dintre starea și nivelul economiei și modul de ducere a războaielor, familia Toffler caracterizează războiul din Al Treilea Val pe liniamentul celor zece caracteristici ale economiei în contextul acestui Val, ale cărui semnalmente sunt deja vizibile în multe țări avansate economic.

Dar chiar și cele mai avansate țări, sub raportul tehnologic, au economii disjuncte, adică se bazează parțial pe producția de masă, în declin, specifică celui de-Al Doilea Val, ca și pe tehnologia specifică celui de-Al Treilea Val. Deci, nici una dintre națiunile avansate nu și-a desăvârșit tranziția la noul sistem economic.

Conflictul mondial dintre cele două moduri tehnico economice s-a manifestat cu toată evidența în *războiul din Irak de la începutul ultimului deceniu al secolului trecut*.

Caracterul revoluționar al economiei celui de-Al Treilea Val decurge din intruziunea cunoașterii în sistemul factorilor de producție, cunoaștere, care este, din toate punctele de vedere, inepuizabilă, adică **poate fi folosită de mai mulți agenți pentru a genera și mai multe cunoștințe**.

„Cunoașterea -definită aici pe larg, pentru a include date, informații, imagini, simboluri, cultura, ideologie și valori- este acum resursa centrală a economiei din Al Treilea Val. Ceea ce face ca economia celui de-Al Treilea Val să fie revoluționară este faptul că, în vreme ce pământul, munca, materiile prime și poate chiar capitalul pot fi considerate resurse finite, cunoașterea este din toate punctele de vedere inepuizabilă”.²³⁸

„Resursa economică de bază nu mai este capitalul și nici resursele naturale, nici munca. Ea este și va fi cunoașterea.”, conchide P.Druker în cartea sa *Societatea post capitalista*²³⁹.

Mergându-se pe linia paralelei dintre trasaturile modului de a crea avuție în cel de-Al Treilea Val și caracteristicile războiului în acest context, se începe cu **compararea factorilor de distrugere cu cei de producție**. Fără a se neglija factorii tradiționali de producție și factorii tradiționali de distrugere, se pune un accent aparte pe cunoaștere, care revoluționează ambele procese. Un mare specialist american (Campen) în arta și strategia militară aprecia astfel războiul din Golf (1991): „**a fost un război în care un dram de silicon dintr-un computer a putut avea mai mult efect decât o tona de uraniu.**”

Cunoașterea - continua Campen- a avut o mare importanță pentru armele și tacticile rivale, acordând credit ideii că dușmanul poate fi înșelător în principal prin distrugerea și fracturarea mijloacelor de comandă și control. **Factorul hotărâtor a fost computerizarea**.

Publicul a putut vedea la televizor avioane, tunuri, tancuri, eșaloane de militari. Dar acesta n-a văzut **intangibilul flux de informații, date și cunoștințe**, acestea fiind solicitate acum chiar și de cele mai banale funcții și operațiuni

²³⁸ Alvin și Heidi Toffler, *Război și Anti-război*, Ed. Antet, 1995, p. 73-74

²³⁹ Peter F. Drucker, *Societatea post capitalista*, Ed. Image, București, 1999, p. 144

militare. Forțele coaliției au deținut monopolul noilor cunoștințe. Fiind preocupate de colectarea, analiza, prelucrarea și transmiterea informațiilor la eşaloanele competente, acestea se ocupau și cu distrugerea rețelei informațiilor și de comunicare ale inamicului. Cu alte cuvinte misiunea consta în a fragmenta creierul și sistemul nervos al armatei inamicului. Odată cu înțelegerea acestor realități, se conturează în toate colțurile lumii, recunoașterea faptului că o economie bazată pe forța cerebrală implică și o armată de forță cerebrală. Un sociolog marocan - Fatima Mernissi- exprima într-o formă plastică acest nou mod de gândire militară: „în războiul contemporan victoria nu se datorează atât echipamentelor de luptă, cât faptului că bazele sale militare sunt adevărate laboratoare, iar ofițerii sunt cerebralii care conduc armate de cercetători și ingineri.”²⁴⁰

Pe scurt- conchid cei doi viitorologi americani- cunoașterea este acum resursa centrală a distructivității războinice, întocmai cum aceasta este și resursa principală a productivității, a creșterii avuției.

În noul tip de război, valorile intangibile, greu de măsurat, au un rol tot mai mare în balanța militară. Ca și în cazul activităților civile, literatura militară e plină de formule complexe, cantitative, care încearcă să compare forța militară a țărilor în termenii efectivelor de soldați și ai **echipamentelor tehnice de luptă**(*echipamentelor atipice*)

Institutul Internațional de Studii Strategice - organismul cel mai autorizat în domeniu- oferă informații detaliate despre numărul de oameni sub arme, despre tancuri, elicoptere, aeronave, rachete, submarine, aflate la dispoziția fiecărei armate din lume. Acest institut oferă însă puține date despre tot mai importante valori intangibile. Se așteaptă, ca în viitor, el să ofere date credibile (necesare) cu privire la *puterea informatică și comunicațională a fiecărei armate*.

Demasificarea destrucției războinice înaintea în paralel cu demasificarea producției, iată un postulat pe care l-a formulat strategul american Don Morelli.

Dacă demasificarea din industria confecțiilor înseamnă folosirea laserelor asistate de calculator pentru a crea haine individuale, pe câmpul de luptă ea înseamnă folosirea laserelor pentru a repera ținte individuale.

Construite pe aceeași bază microelectronică ca și dotările economiei civile, armele inteligente pot să detecteze sunetul, căldura, emisiunile radar și alte semnale electronice, să prelucreze aceste date de intrare printr-un software de mare putere analitică, să depisteze o țintă anume și s-o distrugă, se ajunge astfel la performanța **o țintă-o victimă**.

Armele bazate pe informație iau locul volumului puterii de foc. Desigur, erorile mortale vor continua atâta vreme cât vor exista războaie. Dar, distrugerea demasificată va domina în proporție crescândă zonele de conflict, într-o paralelă precisă cu schimbările din economia civilă.

Dacă noua economie inteligentă presupune un alt tip de muncă, respectiv lucratori inteligenți, armele inteligente nu pot fi folosite decât de soldați inteligenți. Este o mare fantezie să crezi că Războiul din Golf, de pildă, a fost câștigat doar

²⁴⁰ Fatima Mernissi, în *Lexus și Măslinul*, Ed. Fundația Pro, București, 2001, p30

prin tehnica folosită. *A fost nevoie de circa zece ani pentru ca armata americana să se pregătească pentru un gen de război bazat pe **Lupte Aero-Terestre**.*

Nu trebuie neglijat nici faptul real, conform căruia chiar și cele mai avansate armate încă mai au în rândurile lor soldați insuficient adaptați noii situații. Dar natura modificată a războaielor pune tot mai mult preț pe educația și priceperea militarilor și tot mai puțin pe agresivitatea și forța brută a acestora.

Noua armata are nevoie de soldați care își folosesc mintea, care pot trata cu o diversitate de oameni și culturi, care pot tolera ambiguitatea, pot lua inițiativa unei operații. În mod sigur, în armatele moderne, educația avansată este mai prezentă decât în activitățile civile. Forța de muncă și forța de război se schimbă în tandem. Pentru războiul tip Al Treilea Val, militarii fără o pregătire în sensul arătat reprezintă muncitorii manuali necalificați din economia civilă. În ambele cazuri, asemenea stări profesional-educative sunt pe cale de dispariție.

O evoluție similară se observa și în ceea ce privește proporția dintre „munca directă” și „munca indirectă”, ponderea acesteia din urme devenind tot mai mare.

Inovația continuă este necesară pentru a face față concurenței în economie și a câștiga în confruntări militare. Este vorba de inovații sub forma de idei, de produse noi, de tehnologii superioare, de metode de marketing și de management financiar (folosind inovația în reinginerie).

În Războiul din Golf, un grup de inovatori, constatând că echipamentele de comunicații și computere vor sosi cu întârziere de la bază, „*au conceput rețele prin folosirea neortodoxă și neautorizată a echipamentelor informatice militare și civile.*” Iată că și în armată inițiativa inovatoare devine necesară, la fel ca și în firmele competitive inteligente.

Gânditorii militari au constatat că se schimbă și scara la care se poate organiza unitatea optimă în noile condiții. A fost depășită ideea că divizia de circa 15000 de oameni este unitatea cea mai mică de luptă capabilă să opereze de una singură pe o perioadă prelungită. *Se conturează o combinare între echipaje mai mici și sisteme de armament cu putere de foc mare (integrarea echipamentelor atipice cu resursa umană).*

Se apropie ziua când o brigadă tip Al Treilea Val- cu capital intensiv și 4000-5000 de soldați-va putea face ceea ce în trecut putea face o divizie completă cu 15000-18000 de oameni. În același timp, micile unități terestre, înarmate adecvat, vor îndeplini misiunea unei brigăzi.

Organizarea serviciilor armate a evoluat și continua să evolueze, de asemenea, în paralel (în interdependență) cu evoluțiile din activitățile civile. La fel ca afacerile din Al Treilea Val, armata își relaxează sistemul de comandă rigid, de sus în jos. Comandanților de pe teren li s-a acordat o mare autonomie. Centrul îl sprijinea pe comandantul de pe teren, dar nu-l micro-administra.

Capacitatea de a comanda și controla trupele a fost o necesitate a războiului încă de la apariția acestuia. Aceasta a fost simbolizată cu C2 respectiv „comanda și control”. Când armatele au ajuns să se bazeze pe sistemele de comunicații pentru transmiterea ordinilor, C2 a devenit C3. În momentul în care cele trei sisteme s-au integrat cu informațiile a apărut termenul simbol C3I. Astăzi, pe măsura ce tot mai multe activități depind de computere, termenul devine „ comanda, control,

comunicații, computere și informații" și este codificat prin C4I. Ca și în corporația tip Al treilea val, autoritatea de decizie în armata este coborâtă până la cel mai de jos nivel posibil.

Integrarea sistemică a tuturor elementelor componente ale desfășurării războaielor este o altă caracteristică a confruntării militare în cel de-Al Treilea Val. Așa cum se susține, managerii aerospațiali ar trebui să „de-conflictualizeze cerurile”, adică să se asigure ca aeronavele aliate nu-și stăteau unele altora în cale. Pentru a îndeplini acest deziderat, ei au fost nevoiți să transmită mii de decolări ca răspuns la Ordinul de Sarcini Aeriene - zilnice și chiar orare. Aceste zboruri era necesar să se efectueze cu mari viteze prin 122 de căi diferite de realimentare, 660 de zone de operațiuni restrânse, 312 zone de angajare a rachetelor, 78 de coridoare de atac, etc. Mai mult, toate acestea au trebuit coordonate scrupulos cu căile aeriene în continua schimbare a șase state independente.

Soluționarea tuturor acestor complexe probleme a fost posibilă prin **integrarea sistemelor**.

Pe baza acestui sistem tehnologic a fost posibilă realizare avionului american fără pilot ("Predator") și este realizat un vehicul terestru de luptă fără echipaj (robotul „Talon”), care poate escalada autonom obstacolele naturale și poate dirija focul armelor de la bord. Sistemele militare robotizate mai au și avantajul că nu e nevoie de amenajări speciale pentru protejarea vieții echipajului și devin, astfel mai ieftine.

Scopul final al tuturor acestor schimbări este interconectarea tuturor acestor sisteme robot și a le face să funcționeze autonom ca un gigantic și ucigător sistem computerizat. Este evident că toate aceste mari transformări în tehnica militară presupun o puternică luptă de concurență, cel care câștigă fiind cel care poate cheltui mai mult în acest scop. Se va ajunge la ceea ce unii specialiști numesc războiul asimetric, al cărui învingător va fi cunoscut dinainte.²⁴¹

Armata celui de-al treilea val are nevoie de o vastă infrastructură ramificată. Pornind de la capacitățile reduse din zona de conflict, s-a construit cu toată viteza un set complex de rețele interconectate. S-au putut stabili legături extrem de complexe pentru a corela numeroase baze de date și rețele diferite amplasate în Statele Unite cu cele din zona de război. În războiul din Golf infrastructura construită a suportat 700.000 de convorbiri telefonice și 152.000 de mesaje pe zi.

Învăluirea pe la capătul vestic al principalei linii de apărare-operație efectuată de armată americană - nu a surprins nici un strateg militar. Ceea ce n-a fost clasic și a uimit toți participanții a fost viteza cu care s-a efectuat manevra. **Accelerarea** este termenul care caracterizează desfășurarea operațiunilor militare în cel de-al Treilea Val.

Aceasta creștere a vitezei de război a fost asistată de computere, telecomunicații și în mod semnificativ de sateliți. și totuși au apărut unele întârzieri și asincronisme în derularea luptei cu inamicul. În bătălie, însă, problema principală este cea a vitezei relative, care se exprima prin raportarea la viteza de

²⁴¹ Războiul computerizat, în "Adevărul" din 21 decembrie 2002

acțiune a inamicului. Ori, cel puțin până acum s-a demonstrat că viteza de acțiune a forțelor aliate în Războiul din Golf a fost superioară.

Mașinile reprezintă tehnologia bruta a celui de-al doilea val, mașini puternice dar lipsite de gândire. Dimpotrivă, forța militară în cel de-Al Treilea Val s-a impus a fi un sistem cu feed-back intern, cu comunicații și capacități de ajustare auto-reglatoare mult mai ample. Pe baza acestui principiu (*accelerarea*) se poate întrezări viitorul violentei armate, dar și al modului de anti-razboi pe care viitorul îl va impune.

5. Transformarea NATO

Este evident că termenul „transformare” are semnificații diferite pentru fiecare dintre noi și nu am putut găsi o definiție comun acceptată a acestuia la nivelul Alianței. Aș sugera că scopul transformării este acela de a menține Alianța relevantă pentru mediul de securitate și capabilă să își îndeplinească în mod eficient rolurile pe care dorește să și le asume. Schimbările inițiate de Declarația de la Londra din 1990 au corespuns sfârșitului războiului rece. Acestea pot fi pe scurt definite drept o trecere de la o abordare defensivă și reactivă a securității la una mai proactivă și axată pe extinderea securității și stabilității. În timp ce angajamentul pentru asigurarea securității colective înscris în Tratatul de la Washington a continuat și va continua să existe pentru a întări Alianța și a uni Europa și America de Nord, transformarea NATO din ultimul deceniu al secolului XX a fost evidențiată în modul cel mai clar de parteneriate și gestionarea crizelor.

În anii 90 NATO a participat la gestionarea crizelor. Ulterior NATO a început să fie din ce în ce mai implicat în Balcani, inițial prin sprijinirea monitorizării de către ONU a armamentului greu, apoi prin monitorizarea zonelor de interdicție a zborurilor și, ulterior, prin operațiile navele în sprijinul impunerii sancțiunilor ONU.

La începutul acestui deceniu, am intrat în structura Personalului Militar Internațional de la sediul central al NATO. Acolo am fost martor la următorul stadiu al transformării NATO, atunci când în anul 2002 NATO a luat decizia de a renunța la limitarea geografică a spațiului euro-atlantic.

Amenințarea terorismului și pericolele reprezentate de proliferarea armelor de distrugere în masă demonstrează că securitatea aliaților a devenit din ce în ce mai dependentă de evenimentele care se produc în afara teritoriului lor național. Alianța a recunoscut acest fapt la Praga și a continuat să se adapteze în mod corespunzător. O parte a acestei adaptări o constituie înțelegerea faptului că, în fața acestor noi amenințări, este necesară cea mai largă cooperare, nu numai cu alte state, ci și cu alte organizații și instituții internaționale, din moment ce Praga a solicitat „noi membri” și „noi relații”.

Dar aceste domenii de transformare nu erau inițiative complet noi, ci continuau de fapt schimbările făcute anterior. La Londra în 1990, NATO era o alianță formată din 16 state, iar înainte de Praga, numărul acestora crescuse deja la 19. În 1990, NATO inițiasse o politică de parteneriat comprehensivă, întinzând o

mână prietenească estului. Aceasta a fost întinsă și spre sud, spre țările din Africa de Nord și Orientul Mijlociu, în 1994 (iar anul trecut la Istanbul a fost întinsă și către statele din regiunea Golfului). În plus, la Praga, NATO deținea deja un loc în rețeaua organizațiilor internaționale, cooperând din ce în ce mai mult cu Uniunea Europeană, Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa și Națiunile Unite.

„Noile capacități” reprezintă o poveste similară. Decizia de la Praga de a crea Forța de Răspuns a NATO a fost un pas logic al continuării îndemnului de la Londra privind realizarea unor forțe multinaționale foarte mobile și versatile, ceea ce condusese la înființarea Comandamentului din Europa pentru Corpurile de Reacție Rapidă (AARC). Schimbările structurii de comandă a NATO anunțate la Praga au urmat unei decizii anterioare din anii 90, referitoare la reducerea numărului de comandamente principale ale NATO de la trei la două, prin eliminarea Comandamentului Aliat al Canalului. Angajamentele privind Capabilitățile de la Praga s-au axat pe capacitățile necesare pentru apărarea împotriva terorismului și au oferit un impuls sporit pentru achiziționarea unui echipament mai bun, care fusese deja generat de Inițiativa privind Capabilitățile de Apărare de la Summit-ul de la Washington în 1999 (atunci au aderat trei noi membri și a fost adoptată noua Concepție Strategică a NATO).

Privind retrospectiv, atât Londra, cât și Praga pot fi considerate drept reacții la schimbările care s-au produs în jurul NATO. În timp ce Londra a fost un răspuns la sfârșitul războiului rece, Praga a fost răspunsul la atacurile teroriste împotriva Statelor Unite din 11 septembrie. Deci Praga nu a fost Summit-ul Transformării, ci a permis Alianței să continue drumul pe care s-a angajat la Londra – asigurând relevanța continuă a NATO prin asumarea unor roluri noi și realizarea capacităților necesare pentru a le îndeplini în mod real.

Totuși, trebuie să recunoaștem că până și accesul la cantități nelimitate din cel mai avansat echipament militar nu va însemna nimic dacă aliații nu pot conveni când și cum să îl folosească. Evenimentele recente au arătat că există de asemenea schimbări în cadrul NATO care solicită acum o atenție „transformațională”. În timp ce amenințările anterioare i-au unit pe aliați, amenințările actuale au potențialul de a-i dezbina, așa cum a demonstrat-o criza din Irak din 2003. De aceea, este esențial ca rolul și capacitățile NATO să fie întărite de o viziune comună, o înțelegere comună și un scop comun. Acesta este motivul pentru care secretarul general a susținut recent promovarea dialogului politic în cadrul NATO, iar în Declarația de la Londra din 1990, aliații și-au declarat intenția de a spori componenta politică a Alianței.

În concluzie, cred că Declarația de la Londra a reprezentat geneza transformării continue a NATO și că Praga a menținut acest proces pe direcția cea bună. Activitatea pe care am depus-o de-a lungul anilor m-a obligat să am de a face cu consecințele multora dintre inițiativele de transformare ale acestor summit-uri. Totuși, consider că toate aceste inițiative vor fi inutile dacă NATO nu se transformă astfel încât să promoveze un dialog politic sporit. O poziție comună nu va fi realizată la nivelul aliaților dacă aceștia nu vor aborda în mod curajos aspectele politice și de securitate controversate. În mediul de securitate actual,

aceste aspecte trebuie să fie discutate. Și trebuie să fie discutate încă de la început și în profunzime. Dacă aliații nu sunt pregătiți să se confrunte cu provocările dezbaterii acestor probleme în cadrul NATO, atunci Alianța își va pierde relevanța și va fi necesară găsirea unui forum alternativ. Sunt convins că NATO este forumul ideal pentru aceste dezbateri, dar sunt de asemenea convins că îl vom pierde dacă nu îl vom folosi.

După ce a preluat funcția supremă în NATO, Jaap de Hoop Scheffer a continuat și dezvoltat reformele transformatoare inițiate de predecesorul său, lordul George Robertson. El a menținut Forța de Răspuns a NATO pe drumul spre atingerea capabilității operaționale depline în 2006, continuând în același timp activitatea prea puțin spectaculoasă și deseori frustrantă de a-i convinge pe aliați să își onoreze angajamentele privind investițiile în domeniul apărării, asumate la Summit-ul Alianței de la Praga din 2002. El a încurajat prezența NATO în Afganistan și i-a îndemnat pe aliați să privească Forța Internațională de Asistență de Securitate (ISAF) din această țară ca pe un catalizator vital al transformării, care trebuie acceptat, și nu ca pe o povară operațională obositoare, care trebuie tolerată. Totodată, a susținut în mod foarte vocal cea mai recentă operație „out-of-area” a NATO din Irak.

După cum era de așteptat, după un an și trei luni în această funcție, de Hoop Scheffer a depășit considerabil simpla păstrare a moștenirii lăsate de predecesorul său. Într-adevăr, în acest scurt interval de timp, proiectul de transformare a trecut în faza următoare, în care reformele în curs de desfășurare în domeniul capabilităților s-au cuplat la încercarea NATO de a se poziționa ca un model principal de conduită pentru curente de transformare mai largi. Chiar de la început, transformarea NATO a fost concepută ca un proces bidimensional, care reflectă rolul dual al acestei organizații, de alianță militară defensivă și organizație politică proactivă. Totuși, până în urmă cu câteva luni, activitatea politică a NATO a fost umbrită în mod considerabil de reformele sale militare.

Unele motive care au generat acest lucru sunt evidente. Reperetele principale ale transformării militare, cum ar fi lansarea Forței de Răspuns a NATO sau stabilirea unui nou Comandament pentru Transformare la Norfolk, Virginia, în Statele Unite, sunt mai ușor de cuantificat, evaluat și explicat decât sunt produsele programelor politice ale Alianței. În timp ce extinderea NATO oferă un posibil etalon pentru măsurarea succesului politic, impactul programelor din Europa de Est, Caucaz, Orientul Mijlociu și Africa de Nord este aproape imposibil de evaluat. De asemenea, fără îndoială că au existat perioade când profilul relativ scăzut al activității politice a NATO i-a ajutat pe diplomații Alianței care căutau să atenueze percepția de triumfalism sau ostilitatea în rândul anumitor state din vecinătate.

După ce a devenit secretar general, de Hoop Scheffer a reafirmat importanța transformării militare a NATO în cadrul unei agende politice proactive mai largi. În afara parteneriatelor stabilite în „vecinătatea imediată” a Europei de Est și a Balcanilor, secretarul general a susținut aducerea unei contribuții mai dinamice la securitatea Orientului Mijlociu și a Asiei Centrale, precum și întărirea parteneriatelor cu puterile globale cum ar fi China, Japonia și India. De asemenea,

el a încurajat o revedere totală a relațiilor NATO cu Uniunea Europeană și Națiunile Unite, pe fondul noii atitudini proactive a Alianței. Într-un limbaj care ar fi fost de neconceput cu numai câțiva ani în urmă pentru un secretar general NATO, de Hoop Scheffer a solicitat Alianței să participe activ la modelarea mediului internațional de securitate, în concordanță cu valorile și interesele strategice comune.

Această chemare pentru realizarea unei strategii politice mai ferme și transformatoare a Alianței reprezintă parțial răspunsul la evoluțiile externe. În pofida unui sentiment de criză de lungă durată, provocat de dezacordurile privind politica în privința Irakului, pentru un timp au existat semne ale unei convergențe a priorităților strategice americane și europene mai largi.

Cartea Albă a securității Uniunii Europene, O Europă Sigură într-o Lume mai Bună, publicată în decembrie 2003, susținea o abordare europeană activă a amenințării terorismului, proliferării armelor de distrugere în masă (WDM), conflictelor regionale și a statelor problemă, folosind în cea mai mare parte a textului un limbaj greu de deosebit de cel folosit de administrația Bush în Doctrina Națională de Securitate din 2002, document care a fost acuzat de multe ori pentru situația delicată creată la nivel trans-atlantic. În lunile care au urmat, Franța, Germania și Marea Britanie și-au reînnoit negocierile ezitante cu Iranul, urmărind în același timp realizarea unui proces european mai larg de reangajare în China. Deși aceste inițiative au reprezentat, la un anumit nivel, o sursă pentru noi tensiuni trans-atlantice, ele au oferit, totodată, dovada unei dorințe europene crescânde pentru încheierea crizei strategice, printr-un angajament „preventiv” timpuriu. Europeanii pot folosi o terminologie grandioasă ca „strategia de avangardă pentru libertate”, dar strategia lor politică internațională va deveni, în mod cert, una de transformare. Această tendință a fost evidentă pe timpul vizitei în Europa a secretarului de stat american Condolezza Rice și a președintelui George W. Bush, în luna februarie. Cu un an înainte, chemarea administrației Bush la o cruciadă trans-atlantică pentru asigurarea progresul cauzei libertății și democrației ar fi putut fi întâmpinată cu o dezaprobare nedisimulată în capitalele europene. De această dată, chemarea a fost primită cu mai multă căldură decât fusese în intervalul de timp scurs imediat după 11 septembrie. În mod cert, atmosfera atent regizată a unei vizite prezidențiale care urma să schimbe cursul actual trebuie privită cu o mare doză de precauție. Totuși, există unele semne încurajatoare, prin faptul că atât administrația Bush, cât și criticii acesteia și-au întrerupt tendințele de polarizare și au început să caute în schimb să accentueze baza comună a viziunilor lor privind transformarea.

În cazul NATO, conturul unei strategii politice de transformare a fost pentru multă vreme implicit conținut de reformele militare ale Alianței. Trecerea de la o postură statică și defensivă la forțe mai suple, dislocabile și expediționare a indicat în permanență existența unui viitor în care Alianța va acționa în afara granițelor sale, pentru a aborda amenințările la sursa acestora. Misiunea ISAF din Afganistan a oferit forțelor NATO experiența unor noi provocări cărora ar putea fi nevoite să le facă față în viitor și a acționat ca un catalizator pentru reformele în curs de desfășurare în domeniul capabilităților. Totuși, chiar și această misiune a fost

inițial justificată printr-o interpretare creativă a rațiunii strategice defensive tradiționale a NATO. În esență, ISAF a fost o împlinire întârziată a invocării articolului 5 la 12 septembrie 2001, iar misiunea a fost caracterizată drept un mijloc de a preveni reapariția unei baze teroriste, folosită pentru atacarea teritoriului euro-atlantic la 11 septembrie și care ar fi putut fi folosită din nou în același scop. În cei doi ani scurși din momentul asumării responsabilității pentru ISAF de către NATO, tonul discursului strategic trans-atlantic s-a schimbat semnificativ, iar europenii au început să-și contureze propria versiune a unui angajament internațional preventiv, transformator. Drept urmare, Alianței i-a fost oferită oportunitatea de a se poziționa ca un exemplu de conduită principal, prin care să fie canalizat acest activism strategic comun.

Un set separat de tendințe externe a dat un nou impuls transformării militare în curs de desfășurare a NATO. În cazul întregului progres realizat pe timpul lordului Robertson, nu există nici o îndoială că, pentru o mare parte a aliaților europeni din NATO, înțelesul termenului „transformare” și principiile percepute că vin în sprijinul acestuia au rămas ambigue. Pentru sceptici, transformarea a devenit sinonimă cu o reformă militară bazată pe sisteme, foarte costisitoare și în principal desfășurată după modelul american, la care li se părea că nu este realist și de dorit să aspire. De asemenea, mulți au perceput un subînțeles mai amenințător, văzând transformarea ca pe o încercare ascunsă de a deschide piețele europene pentru exporturile americane.

6. Concluzii

Din perspectiva politicilor actuale ale unor state, mulți autori evidențiază valențele creșterii bugetelor militare și achiziționării de arme sofisticate în contextul schimbării orientării strategice, ca mijloc de a face fata noilor amenințări de securitate și a stimula economia în același timp.

Economiștii sunt de acord în considerarea cheltuielilor militare o categorie aparte a cheltuielilor publice, în măsura în care ele sunt stabilite dinainte din rațiuni politice, și mai puțin economice. Ele au cunoscut o expansiune formidabilă, scăpând masurilor de compresie care, în perioade de criza, de dificultăți economice, afectează toate celelalte categorii de cheltuieli publice. Statul, în calitate de cumpărător sigur al producției militare, constituie o garanție pentru furnizor. Ca și alte cheltuieli publice, cheltuielile militare permit utilizarea de capacități de producție și de mana de lucru sub-utilizate. Ele acționează ca un stimulent al cererii globale și constituie astfel o forță de antrenare a economiei. Adesea se susține ca sporirea cheltuielilor militare înseamnă, de fapt, crearea de noi locuri de munca, ca reducerea bugetelor militare ar agrava problema ocupării resurselor de munca.

Cheltuielile militare au fost și continua să fie o baza pentru cercetarea tehnologica avansata, pentru inovații, necesare ameliorării producției industriale. Cercetarea și dezvoltarea, esențiale pentru punerea la punct de noi tehnici industriale, își văd astfel finanțarea asigurată în mare parte de stat, prin intermediul cercetării militare, în condițiile în care costurile și riscurile devin prohibitive pentru

întreprinderile private. Prin intermediul unui obiectiv desemnat drept interes național (apărarea tarii), scop pur politic, statul intervine direct pe teren economic pentru a lua asupra sa o dimensiune esențială a dezvoltării industriale. Inovarea industrială este astfel alimentată de cercetarea militară, finanțată de către stat. În acest ritm, dividendele războiului risca să le depășească pe cele ale păcii. Din rapoartele anuale ale UNCTAD pe anii 1980 și 1998 rezulta că țările care au avut mari cheltuieli militare și exporturi de armament considerabile au beneficiat de o rată a acumulărilor înaltă și au realizat un ritm mediu anual de creștere susținut care s-a concretizat în ritmuri medii anuale ridicate de sporire a producției industriale și a celei manufacturate (aceasta din urma coincide, în principiu, cu industria prelucrătoare).

Astfel, SUA au avut o rată a acumulării de 26,8% în 1998, înregistrând față de 19,0 % în 1960 o creștere de 41% a ratei acumulării în această perioadă.

Ritmul mediu anual de creștere a investițiilor a evoluat de la 4,8 % în 1960 la 5,1 % în 1998, înregistrând o creștere de 6%, iar ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a evoluat de la 5,2 % în 1960 la 6,5 %, în 1998, înregistrând o creștere de 25%.

Germania a avut o rată a acumulării de 29,0 % în 1960 și de 32,0 % în 1998, înregistrând o creștere de 10%; ritmul mediu anual de creștere a investițiilor a evoluat astfel de la 4,0 % în 1960 la 3,2 % în 1998, înregistrând o scădere de 20% ; ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a fost de 5,2 % în 1960 și 4,5 % în 1998, înregistrând o scădere de 13,4%. Germania a înregistrat scăderi ușoare ale ritmului mediu anual de creștere a investițiilor și a ritmului producției industriale, datorate unor evoluții conjuncturale pe piețele internaționale (criza dolarului, șocurile petroliere).

Ratele înalte ale acumulării, care au înregistrat doar creșteri în perioada luată în calcul, se datorează introducerii masive a tehnicii și tehnologiei de vârf, creșterii eficienței economice și folosirii în mare măsură a exporturilor ca factor de creștere economică; în acest cadru, un rol foarte important l-au avut exporturile de armament.

SUA ar putea constitui un exemplu de țară în care cheltuielile militare ridicate au contribuit la dezvoltarea economică, sau cel puțin nu au împiedicat-o. În contextul NATO, probabil cea mai dăunătoare critică a transformării a fost aceea că aceasta încearcă să instituționalizeze o diviziune a muncii în domeniul militar neonorantă și politic inacceptabilă. Conform acestui punct de vedere, Afganistanul și Kosovo-ul au stabilit un model operațional în care Statele Unite erau cele care „ucidă și penetrează”, înainte ca forțele europene să intre în teatru pentru a-și asuma sarcini de menținere a păcii, stabilizare și reconstrucție. Se poate argumenta că nu este de mirare că europenii sunt reticenți să investească în transformare, din moment ce astfel de investiții nu fac altceva decât să-i oblige să spele vasele după petrecerea americanilor.

Bibliografie

1. Războiul computerizat, în "Adevărul" din 21 decembrie 2002
2. Alvin si Heidi Toffler, Razboi si Anti-razboi, Ed. Antet, 1995
3. Peter F. Drucker, Societatea post capitalista, Ed. Image, București, 1999
4. Fatima Mernissi, în Lexus și Măslinul, Ed. Fundația Pro, București, 2001
5. NATO Review, Spring, 2005

